

Nyreligiøse bevegelser – alternative verdensbilder?

Notater fra en konsultasjon

AV NOTTO R. THELLE

Hva betyr det for den kristne kirke at kanskje like mange europeere tror på sjelevandring som på de dodes oppstandelse? Hva betyr det at mange søkende mennesker føler at kirken avspiser dem med overfladisk fromhet og talemåter fremfor åndelig liv og innsikt i livets dybdedimensjoner? Hva betyr det at så mange søker alternativer i nye religiøse bevegelser eller henter inspirasjon i Østens religioner? Er det åndelige klima i Vesten i ferd med å forandre seg uten at kirken er klar over det? Hva gjør kirken for de mange som går inn i nyreligiøse bevegelser og får problemer? Er dialog mulig, eller er det ensbetydende med å anerkjenne disse bevegelsene og deres metoder?

Disse og liknende spørsmål var utgangspunktet for den konsultasjonen Det Lutherske Verdensforbund arrangerte i samarbeid med Kirkenes Verdensråd i Amsterdam i dagene 8.–13. september 1986. Selv om vekten lå på nyreligiøse bevegelser i Vesten, kom deltakerne ikke bare fra Europa og Nord-Amerika, men også fra Afrika, Asia og Latin-Amerika. De representerte et spektrum av kunnskap og engasjement: religionshistorikere og religionssosiologer, jurister, teologer, misjonærer og prester, sosialarbeidere og kirkelige byråkrater.

Selve begrepet nyreligiøse bevegelser eller nye religiøse bevegelser er litt uklart – det brukes om et mangfold av bevegelser. Hovedpoenget var å unngå slike negative og odiøse betegnelser som «kultur» og «sekter», og interessen samlet seg om bevegelser med røtter i Østens religionsformer og en rekke andre grupper med gnostiske eller okkulte tendenser.

Det var særlig fire spørsmålsstillinger som i første omgang preget foredrag og diskusjoner.

For det første: hva er egentlig «nytt» i de nyreligiøse bevegelsene? Forandring og fornyelse skjer i alle religioner. Kristendommen var en gang en ny religion eller ny religiøs bevegelse innen jødedommen, og kirkehistorien er full av nye bevegelser som utfoldet seg i spenningen mellom brudd og oppbrudd. I svært mange tilfeller betyr

«nytt» ganske enkelt «nytt for oss». Ikke minst formidler mange nyreligiøse bevegelser gammelt gods fra Østen i nye former.

Det nye bringer også ofte med seg ny vitalitet, nye visjoner og nye erfaringer. Så det nye blir et alternativ til det gamle på den måten at det utfordrer det nedarvede som en gammel, døende og stagnert religiøsitet. I så måte er interessen for nye former for religiøsitet et tegn på at kirken må spørre seg selv om hvorfor så mange forsvinner fra kirke og bedehus for å komme videre i sin religiøse søken.

For det andre: i hvilken grad representerer de nyreligiøse bevegelsene et alternativt verdensbilde og en ny livsforståelse? Spørsmålet er kanskje mest påtrengende når det gjelder bevegelser med inspirasjon i Østens religioner. Disse formes til en viss grad av Vestens tankegang og tilpasser seg ofte våre språk og uttryksformer. Men samtidig står de for en helhetsforståelse av virkeligheten som utfordrer kristne til å gjennomtenke fundamentene i sin egen tro.

Et verdensbilde er en visjon av sammenhengen og helheten i universet. Det plasserer mennesket i forhold til det guddommelige og gir det en plass i historien og i universet. Livets mening forstås i lyset av denne helheten.

Hva betyr det så at mange foretrekker å tale om det guddommelige, å tale om menneskets iboende guddommelighet, hvor søken etter opplysning eller oppvåkning er mer meningsfylt enn frelse og forløsning? Hva betyr det at mange taler om sjelevandring fremfor legemets oppstandelse? Står visjonen av hele universet som et organisk hele hvor alt er vevet sammen i en uendelig sammenheng av årsak og virkning, i motsetning til kristen skapertro? Hva betyr det å tale om åndelig veiledning og øvelse under en mester (guru) som påberoper seg guddommelighet?

Spørsmålene skal ikke besvares her og ble heller ikke gjennomdrøftet på konsultasjonen. Men det er ingen tvil om at slike og liknende problemer vil tvinge kristne til å søke tilbake til sine egne kilder og til å utmynte troen i møtet med de spørsmålene som de nyreligiøse bevegelsene er i ferd med å aktualisere.

For det tredje: hvordan skal kristne forholde seg til de nyreligiøse bevegelsenes misjonsmetoder og aktiviteter? På dette punkt er det viktig at man ikke skjærer alle over en kam. I forskjellige deler av verden har det vært tendenser til hets mot slike bevegelser, som ikke alltid har vært velbegrunnet. På den annen side er det nødvendig å avsløre og informere om enhver bevegelse som benytter seg av uakseptable metoder, falske løfter, tvang og trusler.

For det fjerde: kirken må slå vakt om religionsfriheten som en grunnleggende menneskerett. De nyreligiøse bevegelsene har her krav på beskyttelse på linje med alle andre. Konsultasjonen konkluderte med å anbefale at retten til å tale og forkynde burde være nærmest ubegrenset. Hva annen aktivitet angår, «kan kravet om religionsfrihet normalt ikke gi beskyttelse når straffeloven brytes.»

På grunnlag av disse overveielserne, samlet konsultasjonen seg om fire anbefalinger til kirkene.

For det første påpekte man kirkenes mangelfulle undervisning og innsikt omkring fremmede religioner, og ikke minst de nyreligiøse bevegelsene. Den teologiske utdanning må på en helt annen måte ta ansvar for å utruste prester til å arbeide i et samfunn som mer og mer preges av religiøs pluralisme. Det samme gjelder i kirkelig undervisning på alle plan, også med tanke på å fordype kristen tro og erfaring i møte med andre religiøse tradisjoner.

For det andre var der stor enighet om nødvendigheten av dialog, også i møtet med nyreligiøse bevegelser. Dialog er en grunnleggende menneskelig omgangsform, og når representanter for forskjellige religioner lever side om side, er det viktig å møte hverandre i åpenhet og gjensidig tillit. Det er viktigere å møte mennesker enn å beskrive og kategorisere religiøse systemer. Dialog betyr ikke at man aksepterer eller støtter andres ideer og aktiviteter, men vil alltid kunne gi rom for kritikk og endog konfrontasjon.

På dette punktet oppstår spesielle problemer i møtet med enkelte nyreligiøse bevegelser som enten er så aggressive i sine aktiviteter at dialog ikke kommer på tale, eller ikke er villige til å møte andre med tillit og åpenhet. På tross av dette var man stort sett enige om at kristne i utgangspunktet alltid skulle være åpne for dialog.

For det tredje var der enighet om at kirkene hadde et stort ansvar for de mange unge som har problemer med nyreligiøse bevegelser. Et slikt arbeid vil rette seg mot dem som er eller har vært medlemmer av slike grupper, eller mot deres familier som ofte trenger like mye hjelp. En del av dette arbeidet vil også være å finne frem til nye former for kristent fellesskap hvor unge mennesker føler seg hjemme. Ikke minst må man eksperimentere med nye og mer meningsfulle former for åndelig liv, meditasjon og religiøs veiledning.

For det fjerde anbefalte konsultasjonen økumenisk samarbeid for å løse utfordringene fra de nyreligiøse bevegelser. De representerer felles problemer og utfordringer for Vestens kirker, og vil bare kunne løses gjennom samarbeid.

Det som her er presentert, er bare visse hovedtendenser fra konsultasjonen om nye religiøse bevegelser. Det er interessant å merke seg at konklusjonen ligger ganske nær opp til de anbefalingene som det norske bispemøtets Arbeidsgruppe for nyreligiøse bevegelser fremla for vel et år siden. Også her legges det vekt på studium, undervisning, informasjon, forkynnelse og sjelesorg. Det er også verd å merke seg at også den norske gruppen har understreket nødvendigheten av å svare positivt på den lengsel som kommer til uttrykk i de nyreligiøse bevegelsene ved å styrke kristen meditasjon og ved å finne nye og mer meningsfulle samværsformer. Den norske gruppen stiller seg også positivt til en åpen, men kritisk dialog.

Egede Instituttet har påtatt seg ansvaret for å arbeide videre med disse problemene, og det er å håpe at den innsikt og erfaring som allerede finnes hos enkeltpersoner og grupper føres videre i et meningsfullt samarbeid.

New Religious Movements – alternative world views

A review of the World Council of Churches/Lutheran World Federation Consultation on New Religious Movements, Amsterdam, 7–13 September 1986, including a presentation of its major findings.